

Nr 223.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ytterligare statsunderstöd till delägare i Sävåns regleringsföretag i Älvsborgs län; given Stockholms slott den 11 mars 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernädigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

B. v. Stockenström.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet von Stockenström, anför:

Vid flera tillfällen har Kungl. Maj:t anvisat statsbidrag från allmänna avdikningsanslaget och lån från odlingslånefonden till ett företag, avseende reglering av Sävån med tillflöden mellan Hjultorps och Hede kvarnfall för torrläggning av vattenskadade marker, tillhörande hemmanen Hjultorp i Kullings—Skövde socken, Algutstorp, Häggrunga, Bänatorp och Stenstorp i Algutstorps socken samt Ormentorp, Lunden, Eklanda, Kärboröd, Tonestorp, Hede kvarn, Siene, Ljunghem, Tubbestorp, Storehagen och Vårgårda i Siena socken av Älvsborgs län.

Sedan syneförrättning för ifrågavarande regleringsföretag under åren 1915—1917 hållits av lantbruksingenjören L. Holmström, anvisade Kungl. Maj:t sålunda den 28 juni 1918 till ifrågavarande företag dels statsbidrag från allmänna avdikningsanslaget med 59,870 kronor, dels lån från odlingslånefonden med 119,760 kronor. Tillika fastställde Kungl. Maj:t i enlighet med av lantbruksstyrelsen avgivet förslag arbetsplan för företaget. Vid den nyssnämnda syneförrättningen hade den båtnad, som genom regleringen ansågs uppkomma för i företaget ingående mark, uppskattats med ledning av då inhämtade upplysningar om det med hänsyn till vattenframsläppningen vid Hjultorps kvarn normala medelvattenståndet i Sävåån under vegetationstiden. I arbetsplanen beräknades båtnaden till 182,942 kronor 50 öre samt kostnaden för arbetet till 191,956 kronor 36 öre.

Den 5 maj 1922 beviljade Kungl. Maj:t företaget ytterligare statsbidrag och lån med 2,320 respektive 4,660 kronor.

I skrivelse den 3 oktober 1924 hemställde företagets arbetsstyrelse därefter om ytterligare understöd till belopp av 185,190 kronor. Arbetsstyrelsen uppgav därvid, att företaget intill den 15 september 1924 kostat omkring 371,000 kronor och att för arbetets fullbordande krävdes ytterligare 15,000 kronor, vadan den verkliga kostnaden slutligen syntes bli 386,000 kronor eller cirka 194,000 kronor mera än som beräknats vid arbetsplanens fastställande. Såsom orsak till den väsentliga skillnaden mellan beräknade och verkliga kostnader angavs dyrtiden samt att de jordmassor, som måste bortschaktas, varit av helt annan och svårare beskaffenhet än vad i kostnadsberäkningarna angivits. Vidare hade det varit omöjligt för arbetsstyrelsen att erhålla entreprenör för utförande av arbetet i dess helhet, vadan arbetsstyrelsen träffat särskilda överenskommelser om utförande av skilda delar av företaget.

Med anledning av denna framställning fann Kungl. Maj:t den 13 mars 1925 gott att *dels*, jämlikt gällande föreskrifter, till företaget anvisa ytterligare statsbidrag från allmänna avdikningsanslaget med 14,430 kronor, *dels ock* i proposition (nr 113) till riksdagen anhålla om medgivande att till företaget anvisa ytterligare statsbidrag från sagda anslag med 12 450 kronor och ytterligare lån från odlingslånefonden med 53.730 kronor. Sedan riksdagen bifallit propositionen, anvisade Kungl. Maj:t den 21 augusti 1925 till företaget sistnämnda båda belopp.

Slutligen har företaget enligt kungörelserna nr 464/1919, 565/1920 och 351/1921 uppburit ett tilläggsbidrag från statens avdikningsanslag av 14.250 kronor.

Till ifrågavarande företag hava sålunda enligt hittills meddelade beslut och gällande bestämmelser utgått sammanlagt 103 320 kronor såsom statsbidrag och 178 150 kronor såsom odlingslån eller tillhopa 281.470 kronor. Av den beräknade båtnaden 182 942 kronor 50 öre belöpte sig 178,156 kronor 64 öre på de fastigheter, vilka erhållit odlingslån.

Företaget godkändes av lantbruksstyrelsen den 5 november 1926. Någon

uppgift om den slutliga kostnaden för företaget lämnades då icke lantbruksstyrelsen.

Hos Kungl. Maj:t gjorde arbetsstyrelsen för företaget den 12 april 1930 framställning dels om utredning genom statens försorg av vissa förhållanden vid företaget, särskilt rörande genom detsamma uppkommen båtnad för de olika fastigheterna, dels ock om vidtagande av åtgärder för ytterligare understödande av företaget medelst statsbidrag eller genom nedskrivning av till detsamma beviljade lån. I häröver avgivet infordrat yttrande den 27 september 1930 anförde lantbruksstyrelsen, att det visserligen vore önskvärt, att frågan om den genom företaget erhållna båtnaden gjordes till föremål för närmare utredning, men att skäl icke föreläge till medverkan härför från Kungl. Maj:ts sida. Frågan om ytterligare statsunderstöd till företaget syntes lantbruksstyrelsen bliva aktuell, först då vederbörlig utredning presterats. Kungl. Maj:t fann den 16 oktober 1930 framställningen icke föranleda annan åtgärd, än att avskrift av lantbruksstyrelsens yttrande skulle tillställas arbetsstyrelsen.

Hos Kungl. Maj:t har nu arbetsstyrelsen för företaget i skrivelse den 11 september 1931 — med överlämnande av en utav f. d. lantbruksingenjören A. V. Nordin i ämnet verkställd utredning — anhållit om ytterligare statsbidrag för täckande av 1) skillnaden mellan den av intressenterna nu uppgivna slutliga kostnaden för företaget, 440,000 kronor, och den år 1925 vid anvisandet av ytterligare statsundstöd beräknade kostnaden, 386,000 kronor, eller 54,000 kronor, 2) skillnaden mellan den av förrättingsmannen 1915—1917 beräknade båtnaden, 182,942 kronor 50 öre, och den av Nordin nu konstaterade verkliga båtnaden, 104,455 kronor 85 öre, eller 78,486 kronor 65 öre samt 3) kostnaden för den av Nordin verkställda undersökningen och utredningen, 800 kronor. Sammanlagt avser ansökningen sålunda ett ytterligare statsbidrag av 133,286 kronor 65 öre.

I den av f. d. lantbruksingenjören Nordin verkställda utredningen har anförts bland annat följande.

Av Nordin inhämtade uppgifter rörande högvattenstånd och vanligen förekommande vattenstånd vid Hjultorps kvarndamm vore långt ifrån överensstämmande med de vattenförhållanden, som omnämndes i synemännens utlåtande av den 12 mars 1917 och vilka legat till grund för synemännens uppskattning av båtnaden genom regleringsföretagets utförande. Beträffande högvattenstånd hette det nämligen i punkt 5 av utlåtandet: »vid högvatten får vattnet vid dammen ej uppdrämmas högre än + 2 meter över jämförelseplanet, varför dammen ej influerar på högvattenståndet». Enligt den till den fastställda arbetsplanen hörande profilritningen vore skibordets höjd 1.35 meter över jämförelseplanet. Högvattenståndet hade således räknats stiga blott fem centimeter över skibordskrönet, vilket stode i strid med den beräkning, som i detta hänseende gjordes redan vid häradsrättens syn år 1909. Vattenståndet vid kvarndammen stegrades under större flöden oaktat alla flodluckor vore fullt uppdragna omkring 0.3 å 0.4 meter över skibordet.

Vad ater anginge den till grund för båtnadsuppskattningen lagda och å profilritningen inritade medelvattenytan läge enligt arbetsplanen denna vid Hjultorps damm »på höjden 1.4 meter över jämförelseplanet» och således (1.95—1.40 =) 0.55 meter under skibordets krön. Då dämmningsrätt och bestämmande vattenstånd under normala förhållanden måste räknas sammanfalla med skibordets krön, följde därav att markens verkliga höjd över normalt rådande vattenstånd blivit räknat allt för högt.

I slutet av samma punkt 5 av synemännens utlåtande sades i fråga om jordens hopsjunkning efter vattenavsänkningen: »Det torde här böra anmärkas, att markens sättning eiter företagets utförande torde bli skäligen obetydlig, enär dyjorden mycket sällan förekommer ren utan är inblandad med sandskikt avsatta vid åns översvämningar.» Verkliga förhållandet inom företagets nedre område, ägorna nedom Eklanda bro, vore det rakt motsatta. Dyjorden eller rättare torvjorden vore efter den redan inträdda hopsjunkningen mycket lös och oförmultnad med djup av i allmänhet 1.2, 1.4 å 1.6 meter på botten av sand och grus. Några i torvjorden avsatta sandskikt hade vid den nu verkställda jordborrnningen icke påträffats på denna sträcka av vattendraget, där skiljaktigheterna mellan uppskattad och verklig båtnad visat sig vara väsentliga.

Av vad sålunda framhållits framginge, att såväl laga dämmningsrätt vid Hjultorps kvarn som ock den på grund av jordens beskaffenhet hittills inträdda och jämväl fortgående hopsjunkningen i betydande grad måste anses nedsätta markens värde efter företaget. Torrläggningssmöggheterna vore på sträckan nedom Eklanda bro i så hög grad minskade mot vad vid syneförrättningen uppskattats, att betydande delar av den till odling avsedda marken icke ernått därför erforderlig höjd över vattenståndet. Stora vidder utgjordes i övrigt av forna »drägar» (förr vid eller under vatten ständigt stående områden), av vilka de inom Bäna-torps by vid laga skiftet ej inginge i delning. Dessa mycket låga områden läge blott några få decimeter över nuvarande dämmningsvattenstånd och lämnade f. n. icke någon avkastning, nära nog sterila som de vore. Och dock hade ett flertal av dessa drägar uppskattats vid syneförrättningen såsom blivande fullgod åkerjord efter företagets genomförande.

Denna väsentliga och fullt påtagliga skillnad i beräknad och verkligen ernådd båtnad borde väl i tid hava beaktats av intressenterna och föranlett ny laga uppskattning av jordförbättringens värde. I stället för att påkalla sådan ny uppskattning vidtoge intressenterna, ehuru de sökt och redan lyftat statslån till företaget, den märkliga åtgärden att hos länsstyrelsen avsäga sig båtnaden av företaget. Enligt lämnad uppgift skulle sådan avsägelse gjorts beträffande alla i företaget ingående fastigheter undantagandes Algutstorp och Siene ecklesiastika boställsjordar. Denna åtgärd, varmed intressenterna förmodade sig kunna undgå betalningsskyldighet till företaget, förklarade anledningen till att ny laga uppskattning ej kommit till stånd.

Statslån hade emellertid utgått såsom understöd för nära nog alla fastigheter som inginge i företaget. Dessa lån hade jämväl blivit i behörig ordning fördelade och påvilade nu fastighetsägarna att avbetala.

För att utreda den verkligen ernådda båtnaden av företaget hade ny uppskattning påtagligen varit av nöden. Sådan hade nu verkställts i avslutning till de grundvärden, som komme till användning vid syneförrättningen. Beträffande ägoområdena ovan Eklanda bro hade ny uppskattning icke varit erforderlig, enär dessa ernått nödig torrläggning.

Enahanda vore förhållandet med den inom nedre delen av företaget belägna jord, som redan vid tiden för syneförrättningen brukades såsom åker. Över den nu i tämligen stora drag gjorda uppskattningen hade upprättats en tabell, av vilken framginge, att en betydande vidd jord ansetts omöjlig eller åtminstone synnerligen olämplig att hänföra till odlingsmark. Såsom slutresultat framginge, att av den vid syneförrättningen uppskattade båtnaden till belopp av närmast 183,000 kronor hade i verkligheten ernåtts båtnad till värde av endast omkring 104,500 kronor, så att förlusten i form av utebliven båtnad utgjorde cirka 78,500 kronor.

Enligt Nordins beräkningar av båtnaden och av företagets verkliga kostnader skulle för företaget i dess helhet hava uppstått en förlust av 195,544 kronor 15 öre.

Arbetsstyrelsen har till stöd för sin nu föreliggande framställning anfört huvudsakligen följande.

Arbetena med upprepning av den 9 kilometer långa kanalen hade igångsatts på våren 1919. Redan de första åren arbetet pågått mötte emellertid stora svårigheter, beroende dels på att dyrtiden verkade förryckande på kalkylerna samt dels på att massorna i kanalen till stor del ej vore av den godartade beskaffenhet, ritningarna utvisade. Trots stora motigheter lyckades det dock styrelsen få företaget färdigt hösten 1926. Kostnaden för arbetet hade uppgått till omkring 440,000 kronor, inklusive naturaprestationer. Detta motsvarade en kostnad av omkring 2,300 kronor per hektar.

Företagets finansiering hade skett genom från staten erhållna medel samt genom uttaxeringar på intressenterna. År 1921 uttaxerades 25,000 kronor och år 1924 126,000 kronor. Vidare hade intressenterna utfört naturaprestationer, bestående i körslor och vedleveranser till ett värde av cirka 30,000 kronor. I detta sammanhang kunde tilläggas, att företaget för närvarande ej hade någon svävande skuld med undantag av ett lån å cirka 7,000 kronor.

När arbetena började lida mot sitt slut och det visade sig, att kostnaderna för företaget i avsevärd mån överstege den beräknade båtnaden, hade besvikelsen häröver blivit stor, då man förut allmänt hoppats kunna utvinna tillräckliga skördar ur marken för att med dessas tillhjälp kunna betala annuiteter å odlingslånen samt förränta de för uttaxeringarnas gäldande upplåtna penningarna. På grund härav avsåg sig nu samtliga intressenter med undantag av två ecklesiastika boställen båtnaden i hopp om att på så vis draga sig ur företaget. Kungl. Maj:t i regeringsrätten fördelade emellertid lånen på lånesökandenas fastigheter, vilka sålunda bleve definitivt belastade därmed.

Av Nordins utredning framginge med önskvärd tydlighet, vilken svår situation det stora flertalet intressenter kommit uti. Å ena sidan vore stora ekonomiska uppostringar gjorda och å andra sidan hade den av förrättningsmännen beräknade båtnaden till stor del uteblivit.

Granskade man ingenjör Nordins utredning vidare, funne man, att han kommit till det enligt styrelsens mening riktiga resultatet, att de söder om Eklanda bro belägna markerna erhållit full förbättring, under det att markägarna norr om bron i mer eller mindre hög grad gått miste om båtnaden. Det vore för dessa senare jordägare, som situationen vore synnerligen svår. De lägst liggande områdena (de tidigare »drågarna») låge blott några decimeter över vattenytan och vore på grund av jordens dåliga be-

skaffenhett nära nog sterila. Även de något högre liggande partierna upp emot den egentliga fastmarken vore svåra och dyrbara att odla, enär de regelbundet återkommande höst- och vårlödena komme ån att stiga långt över sina bräddar, därvid igensköljande dagdiken och bortförande matjord.

Jämförde man vidare Nordins resultat med den grundläggande syneförrättningen, finge man det intrycket, att denna förrättning handlagts på ett minst sagt märkligt sätt. Gungflyerna vore nästan otillgängliga före vattnets avsänkande, och lämnade detta stöd för den allmänna uppfattningen, att förrättningsmännen 1917 icke tillräckligt undersökt den till torrläggning avsedda marken. Som följd härav kunde förrättningsmännen ej bilda sig en riktig uppfattning av jordarten å marken. Ett annat anmärkningsvärt faktum vore även, att förrättningsmännen, såsom framginge av Nordins utredning, kalkylerade med ett högsta vattenstånd stående cirka $\frac{1}{2}$ meter under laga dämmningsrätt vid Hjultorps kvarn, vilket förhållande var ägnat att giva en skev bild av uppkommande båtnad.

De av förrättningsmännen uppgjorda kalkylerna med avseende å båtnaden hade sålunda givit en felaktig bild av de ekonomiska förutsättningarna för företaget. Stora ekonomiska uppoftningar vore gjorda av intressenterna, och ett flertal av intressenterna hade fått ringa båtnad. Visserligen skulle ett avilyttande av skuldbördan på dessa sämre jordar kunna ske genom en i laga tid begärd omgradering, men hade då den torrlagda jorden kommit att belastas hårdare än vad den kunnat bära. Även fullt torrlagd jord kunde ej förränta och amortera vilka kostnader som helst, och den sammanlagda uteblivna båtnaden hade ju ändock icke blivit mindre genom att båtnaden fördelats på annat sätt. Som situationen för närvarande vore, funnes för ett flertal delägare inga möjligheter att kunna amortera statslånen och förränta i samband med företaget ådragna skulder. Som framginge av Nordins tabell hade särskilt fyra egna hem upptagna under rubriken »Storehagen» samt fastigheter i Bänatorp och Eklanda drabbats hårt genom utebliven båtnad.

Dessa intressenter kunde ej fullgöra sina ekonomiska förpliktelser, utan komme i ett flertal fall den situationen att uppstå, att fastigheterna finge säljas exekutivt för gäldande av statslånen. Huruvida en del fastigheter t. ex. egna hemmen under sådana förhållanden komme att inbringa vad fastigheten haftade i skuld för till staten, torde vara mer än tvivelaktigt.

Likaväl som staten lämnade sin hjälpande hand för tillkomsten av egna hem, borde staten träda hjälpande emellan, när det gällde bevarandet av hemman åt en trakts odalbefolkning, vars existens vore hotad på grund av omständigheter, vilka vore beroende på felbedömningar från en statens tjänsteman.

Genom remiss den 15 september 1931 anbefalldes lantbruksstyrelsen att avgiva utlåtande över arbetsstyrelsens framställning. Lantbruksstyrelsen inhämtade yttranden i ärendet av lantbruksingenjören L. Holmström, som under 1915—1917 verkställt syneförrättning för företaget, samt av den nuvarande lantbruksingenjören i länet C. B. Carlsson.

Lantbruksingenjören Holmström har anfört, bland annat, följande.

De orimliga kostnaderna för företagets utförande skyldes bland annat på felaktig massberäkning. Att massorna beräknats riktigt enligt föreliggande sektioner torde vara lätt påvisbart. Vid Holmströms senaste besök vid Sävcan år 1923 påpekades, att bergskärningen vid Hjultorp varit större

än som beräknats och att detta till stor del berodde därpå, att kanalens läge ändrats och alltså ej sammanföle med det å planen utsatta. För övrigt avhördes ej några klagomål beträffande massberäkningen, men väl över de orimliga arbetskostnaderna. Dessa klagomål vore också orsaken till Holmströms närvaro å arbetsplatsen, enär han erhållit arbetsstyrelsens förtroende att vara skiljeman mellan företaget och dess antagna arbetsledare. Åtminstone under åren 1919 till 1923 utfördes arbetet av arbetsstyrelsen, som till ledare av arbetet utsett en person vid namn Englund, vilken vid arbetsplatsen representerades av schaktmästare Sjöbecker. Detta tillvägagångssätt för arbetets utförande hade beslutats av arbetsstyrelsen trots Holmströms synnerligen ivriga avrådande. Att detta varit befogat visade resultatet. Sjöbecker hade för sitt arbete en lön av 500 kronor i månaden. Samtidigt hade han andra privatuppgifter på annat håll. Det mesta arbetet utfördes mot timpenning. Denna hade varit

	1919	1920	1921
för förmän..... kronor	1.40	1.72	1.30
» arbetare	0.95—1.10	1.16—1.44	0.80—1.—

enligt till skiljemannen lämnade uppgifter. Det ursprungliga kostnadsförslaget var upprättat efter då gällande timpenning, 60 öre. Att under sådana förhållanden arbetet blev dyrt, vore ej att förvåna sig över. Endast arbetsledningen hade ju gått till minst 6,000 kronor om året. Holmström antog nämligen, att arbetsstyrelsen ej gjorde sitt arbete gratis. Var och en, som haft med dylika arbeten att skaffa, kunde förstå vilken arbetsintensitet, som utvecklades utmed kanalen under sådana förhållanden. De stridigheter mellan arbetsstyrelsen och dess arbetsledare, vilka kulminerade i skiljedoms påkallande, grundade sig också på arbetsstyrelsens misstankar, att arbetsledaren ej visade sig nitisk nog vid arbetets övervakande och drivande, och de till skiljemannen inlämnade skrivelserna från båda parter blottade sådana förhållanden vid detta arbete, att det alldeles icke vore förvånansvärt, att kostnaderna fördubblades. Holmström tvekar ej att påstå, att detta resultat vore i hög grad beroende på arbetsstyrelsens dispositioner beträffande arbetets utförande.

Lantbruksingenjören C. B. Carlsson har anfört, bland annat, följande.

Den högst avsevärda ökningen av den från början beräknade kostnaden för företaget hade till väsentlig del sin grund i felkalkylerade arbetssvårigheter samt, huvudsakligen, däri att arbetena utfördes under tiden för de högst förekommande arbets- och materialpriserna.

Den prekära ställning, vari de ökade kostnaderna försatt deltagarna, hade påtagligen förvärrats genom uteblivandet av den båtnad, som beräknats uppstå genom företaget. Med det vid torrlägningsprojektets utarbetande gjorda säregna antagandet — vilket syntes hava undandragit sig uppmärksamhet vid den granskning projektet sedermera varit underkastat — att det normerande vattenståndet för den torrläggning, som ansetts ändamålsenlig för ifrågakommande marker, varit liktydig med en vattennivå, som med 0.55 meter understeg krönet å skibordet i dammbyggnaden vid Hjultorp, med vilken dammbyggnad vore förknippad oinskränkt dämmningsrätt till nämnda krön, vore ej underligt, att den beräknade båtnaden till avsevärd del uteblivit, eftersom verkan av en till skibordskrönet inställd vattenyta sträckte sig så gott som över hela den förstörade ån. En torrläggning, åt vilken avsåges en bestående varaktighet, kunde näppeligen grundas på ett allenast under kortare tidsmoment nedsänkt vattenstånd.

Den båtnad, som sålunda uteblivit för marken utmed ån, hade synbarligen i stället utan vederlag kommit vattenverket vid Hjultorp och jämväl övriga verk i Säreån mellan Hjultorp och Mjörn till godo, enär ett icke föraktligt vattenmagasin uppstått i ån ovanför Hjultorpsdammen genom de utförda arbetena.

Det syntes troligt, att åtskilliga av delägarna i företaget icke kunde komma ut med de utgifter för företaget, som vore bundna vid deras fastigheter, och att deras bestånd som självständiga jordbrukare äventyrades, därest staten ej trädde emellan. Innan dock prövningen av styrelsens framställning om ytterligare bidrag av allmänna medel till företaget ägde rum, torde en närmare granskning av räkenskaperna böra ske för att utröna, hur mycket av utgifterna, som kunde hänföras till verkliga kostnader för företaget. Särskilt syntes de så kallade naturaprestationerna vara av beskaffenhet att böra närmare undersökas liksom ock posten omkostnader, vilken förefölle osedvanligt hög.

Att de, för vilka båtnaden kommit att utgöra allenast en ringa bråkdel av de beräknade och som på grund härav fått en oskäligt hög andel i kostnaderna, trots ett mer än lovligt ringa intresse för en angelägenhet, som berörde dem så nära, i första hand borde hjälpas, vore ofrånkomligt, så vitt deras ekonomiska ställning icke medgäve ett fullgörande av betalningsplikten. Men för den eller dem, som dragit fördel av företaget i annat hänseende än vad som åsyftats från deras sida, vilka uteslutande hade jordbruket som näring, ansåge Carlsson ytterligare bidrag till underlåtande av deras ställning inom företaget i ingen mån påkallat.

I en inläga den 11 februari 1932 har *syslomannen för regleringsföretaget* härefter bemött vissa uttalanden i lantbruksingenjörernas yttranden. Därvid har anförts, att Holmströms yttrande på intet sätt vederlagt Nordins utredning.

Lantbruksstyrelsen har i utlåtande den 25 februari 1932 anförut huvudsakligen följande.

Den högst avsevärda kostnadsökningen vid ifrågavarande företag hade givetvis i väsentlig grad blivit en följd av att detsamma utförts under kristiden, då arbetspriserna varit som högst. Hänsyn härtill hade jämväl tagits genom beviljandet år 1925 av ytterligare statsunderstöd till företaget. Emellertid syntes det uppenbart, att kostnadsökningen därjämte till stor del vore att tillskriva olämpliga dispositioner i fråga om arbetets utförande. En i lantbruksstyrelsen verkställd undersökning av de nu uppgivna arbetskostnadernas storlek i förhållande till schaktnings- och sprängningsmassornas art och omfattning hade givit vid handen, att enhetspriserna i icke ringa grad, eller med minst 10 procent, överstigit den i sig själv mycket höga prisnivå, som varit gällande under kristiden. Den ytterligare fördyring av arbetet, som sålunda genom intressenternas eget förvållande blivit en följd av dålig arbetsledning och olämpliga dispositioner för arbetets bedrivande, torde kunna uppskattas till ett belopp av, lågt räknat, 40,000 kronor.

Båtnaden av företaget hade vid 1917 års syneförrättning beräknats till 182,942 kronor 50 öre, varvid, i likhet med vad fallet varit vid en 1912 hållen syneförrättning, hänsyn tagits till visst vattenstånd i Säreån under vegetationstiden enligt den kännedom i fråga om vattenframsläppningen vid Hjultorps damm, som vid förrättningen syntes varit tillgänglig för förrättningsmännen. Av förenämnda, av Nordin efter undersök-

ning på platsen i augusti 1931 verkställda utredning framginge emellertid, att det för torrläggningen av i företaget ingående marker bestämmande vattenståndet torde ligga 0.5 meter högre, än det varifrån förrättningsmännen vid 1912 och 1917 års syneförrättningar utgått. Nordin hade med biträde av två godemän verkställt en uppskattning i stora drag av den båtnad, som i verkligheten erhållits genom företaget, då hänsyn toges till detta högre vattenstånd, och därvid kommit till en slutsumma för hela företaget av 104,455 kronor 85 öre, vilket belopp med 78,486 kronor 65 öre eller omkring 43 procent understeg det år 1917 uppskattade båtnadsvärdet.

Vad frågan om ytterligare statsunderstöd för nu ifrågavarande torrläggningsföretag beträffade torde till en början böra anmärkas, att i den angivna ökningen i arbetskostnaderna med 54,000 kronor även inginge räntor med ett belopp av omkring 23,500 kronor, medan återstoden, eller 30,500 kronor, torde få inräknas i den fördyring av arbetet, som blivit en följd av arbetets mindre ändamålsenliga bedrivande. I likhet med vad tidigare såsom regel tillämpats syntes något statsunderstöd icke böra utgå till här ifrågavarande ränteutgifter. I fråga om den senare utgiftsposten kunde framhållas, att det näppeligen kunde anses påkallat att medelst statsmedel täcka förluster, som orsakats intressenter i torrläggningsföretag genom att arbetet av dem bedrivits på ett oekonomiskt och ineffektivt sätt. Härtill komme, att i här förevarande fall compensation för den av kristiden orsakade kostnadsökningen redan lämnats vederbörande intressenter genom de år 1925 till företaget beviljade ytterligare statsunderstöden. Därutöver syntes enligt lantbruksstyrelsens uppfattning statens mellankomst i här nämnda avseende icke böra ånyo sättas i fråga.

Icke heller syntes statsunderstöd skäligen böra utgå till det belopp, 800 kronor, som intressenterna fått vidkännas för den av Nordin verkställda utredningen m. m. Det hade nämligen stått intressenterna öppet att, på sätt stadgades i 1879 års dikningslag, inom därför föreskriven tid begära ny uppskattning av den genom företaget uppkommande båtnaden, i vilket fall någon anledning icke torde förefunnits att av statsmedel ersätta intressenterna för kostnaderna för sådan uppskattningsförrättning. Det syntes ock naturligt, att i fall som det här ifrågavarande erforderlig utredningskostnad bures av intressenterna själva.

Däremot funne lantbruksstyrelsen vissa skäl tala för att en jämkning av det till företaget beviljade lånet vidtoges med hänsyn till den nu konstaterade minskningen av den tidigare uppskattade båtnaden av företaget. Även om den av Nordin verkställda uppskattningen av denna båtnadsreducering skett i tämligen stora drag, torde densamma kunna ur här berörda synpunkt tillmätas vitsord. I varje fall syntes anledning icke förefinnas att nedlägga ytterligare kostnad för åstadkommande av en i detta avseende mera detaljerad uppskattning.

Här ifrågasatt jämkning syntes böra vidtagas beträffande samtliga i företaget ingående fastigheter, i den mån desamma enligt Nordins utredning drabbats av den inträdda båtnadsreduceringen. Dock syntes härvid i nu förevarande sammanhang undantag böra göras för de fastigheter, Vårgårda 1^a, 2^a, 3^a och 4^a samt Jonskulla 1^a, vilka tillhörde ägaren av Hjultorps kvarn. Denne syntes nämligen hava genom det utförda regleringsarbetet erhållit viss båtnad för kvarndriften, utan att därmed varit förenad någon skyldighet att för sagda båtnad deltaga i kostnaderna för torrläggningsföretaget, och det torde vara rimligt att, då fråga nu kunde uppstå om en eventuell jämkning av lånet, hänsyn toges jämväl till dylik.

vid syneförrättningen icke förutsedd båtnad. Någon utredning om dennas storlek föreläge likväl icke, varför frågan om jämkning av det till företaget utlämnade lånet syntes, för ifrågavarande fastigheters vidkommande, böra anstå, tills sådan utredning kunde hava kommit till stånd.

För övriga i företaget ingående fastigheter, vilka kommit i åtnjutande av de till företaget beviljade lånen, hade vid 1917 års syneförrättning båtnaden av torrläggningen uppskattats till ett värde av 156,003 kronor 94 öre, medan motsvarande värde enligt Nordins uppskattning utgjorde allenast 97,474 kronor 73 öre. Båtnadsreduceringen uppginge sålunda beträffande dessa fastigheter till ett belopp av 58,529 kronor 21 öre. Ifrågavarande fastigheters andel i de till företaget beviljade lånen å 178,150 kronor utgjorde sammanlagt 155,998 kronor 13 öre. Med hänsyn till de nu påvisade förhållandena och om, såsom lantbruksstyrelsen i föregående icke velat motsätta sig, Nordins utredning angående den uppkomna båtnaden i det stora hela tillmättes vitsord, syntes skäl kunna anses föreligga, att sistnämnda lån minskades till samma belopp som det reducerade båtnadsvärdet, det ville säga till 97,474 kronor 73 öre. Låneminskningen skulle därigenom komma att uppgå till (155,998 kronor 13 öre — 97,474 kronor 73 öre =) 58,523 kronor 40 öre. Lantbruksstyrelsen ville såsom skälig kompensation för den uteblivna båtnaden föreslå en låneminskning av 50,000 kronor.

I sammanhang härmed kunde slutligen påpekas att, enligt vad framginge av lantbruksingenjören Carlssons yttrande, ekonomiska förutsättningar för sådan sänkning av vattenståndet vid Hjultorps damm, att den med regleringsföretaget ursprungligen avsedda båtnaden erhöles, näppligen torde vara för handen.

På grund av vad sålunda anförts har lantbruksstyrelsen hemställt, om ock icke utan tvekan, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att till företaget måtte från statens avdikningsanslag anvisas ytterligare statsbidrag med 50,000 kronor, under villkor att det till företaget, efter frånräknande av fastigheterna Vårgårda 1^a, 2^a, 3^a och 4^a samt Jonskulla 1^a, beviljade lånet från odlingslånefonden minskades med ett bidraget motsvarande belopp.

I yttrande i ärendet den 7 mars 1932 har *statskontoret* anfört följande.

I likhet med lantbruksstyrelsen ansåge statskontoret, att förevarande framställning i vad den avsåge erhållande från statens avdikningsanslag av ytterligare statsbidrag, motsvarande dels viss uppgiven ökning i arbetskostnaden för ifrågavarande företag utöver den beräkning, som legat till grund för tidigare bidrags beviljande, dels ock kostnaden för den nya utredningen rörande båtnaden av samma företag, icke borde föranleda till någon åtgärd. Vad därefter beträffade den del av framställningen, som avsåge utbekommande av anslag, motsvarande den konstaterade minskningen av den tidigare uppskattade båtnaden av företaget, hyste statskontoret, med hänsyn till att misräkningar rörande avdikningsföretags resultat icke vore så ovanliga, visserligen någon betänksamhet i betraktande av möjligheten av vittgående konsekvenser, men då här syntes föreligga alldeles särskilda förhållanden, som för flertalet intressenter medfört, att de utan motsvarande nytta drabbades hårt av skuldbördan för odlingslånen, ville statskontoret icke motsätta sig, att någon lättnad härutinnan bereddes på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit. Därest detta förslag bifölles, föreställde sig statskontoret, att Kungl. Maj:t ville efter

lantbruksstyrelsens hörande fastställa de belopp, som borde efterskänkas å varje i företaget deltagande fastighets andel i återstående sammanlagda låneskulden, samt att statskontoret därefter finge låta genom vederbörande länsstyrelse ombestyras, att anteckningar ägde rum i jordebok och fastighetsbok om den därav föranledda nedsättningen av annuiteterna.

För egen del finner jag mig kunna biträda vad lantbruksstyrelsen och statskontoret föreslagit. Jag finner sålunda tillräcklig anledning icke föreligga att tillstyrka den del av framställningen, som avser utlämnande av ytterligare statsbidrag för täckande av de i företaget nedlagda stora arbetskostnaderna. Ej heller kan jag tillstyrka ersättning för de av arbetsstyrelsen nu havda utredningskostnaderna. Däremot anser jag, lika med ämbetsverken, att sådana omständigheter framkommit i avseende å båtnadsuppskattningen, att billighetsskäl tala för lämnande av ytterligare statsunderstöd åt företaget med hänsyn till den minskade båtnad, som slutligen utvunnits genom företaget. Då härtill kommer, att åtskilliga delägare i företaget synas vara i trängande behov av bistånd, kan jag alltså ansluta mig till ämbetsverkens förslag, att ytterligare understöd lämnas vissa av de ägare av i företaget ingående mark, vilka häfta för odlingslån. Lika med ämbetsverken anser jag, att sådant understöd ej bör utgå beträffande de fastigheter, vilka tillhöra ägaren av Hjultorps kvarn, enär denne, enligt vad lantbruksstyrelsen uppgivit, av företaget erhållit båtnad för kvarndriften utan att härför hava deltagit i kostnaderna. Det ifrågasatta ytterligare understödsbeloppet, 50,000 kronor, torde böra användas till gäldande av viss på respektive delägare belöpande del av odlingslån för företaget. För utlämnande av här avsett bidragsbelopp erfordras riksdagens medgivande. Beloppet torde böra utgå ur statens avdikningsanslag samt därvid icke inräknas i det belopp, som Kungl. Maj:t enligt riksdagens medgivande äger för respektive år bevilja jämlikt gällande bestämmelser för anslagets användning.

På grund av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att till nedbringande, på sätt Kungl. Maj:t må närmare bestämma, av på delägare i Sävåns regleringsföretag mellan Hjultorps och Hede kvarnfall belöpande lån från odlingslånefonden må från statens avdikningsanslag tagas i anspråk ett belopp av 50,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Rune Thygesen.

